

SEPULCRE PARADOLMÈNIC DEL TURÓ DE L'ÀLIGA

(Sant Feliu de Guíxols, Baix Empordà)

PER

LLUÍS ESTEVA

Història. Sepulcre eneolític inèdit. Ens els donà a conèixer Albert Lozano; en el curs de l'excavació ens han ajudat Josep Escortell, Nèstor i Joan Sanchis, Joan Reyner, Joan Mas i Ester Bussot.

L'excavació va ser realitzada d'acord amb el permís concedit pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya en data 6 de març del 1984.

Localització. El sepulcre és difícil de trobar si hom no disposa d'un guia, car es troba al mig d'un bosc, en lloc muntanyós. És a uns 225 metres en direcció nord-est del Turó de l'Àliga, fàcil de localitzar perquè a les seves proximitats hi ha actualment el repetidor de TVE.

Situació. Es troba a 265 metres sobre el nivell del mar, en lloc dominant de cara al sud-est i al sud, per on es veu el mar. Si per al nord-est hom puja dalt d'una roca situada a uns 7 metres, veu –també en direcció nord-est– una bona panoràmica de Sant Feliu i, més lluny, Castell d'Aro, Vallvanera i la costa.

Per coordenades: 41° 46'35" latitud nord i 6° 41'15" longitud est, aproximadament.

Classe de terreny geològic: granit.

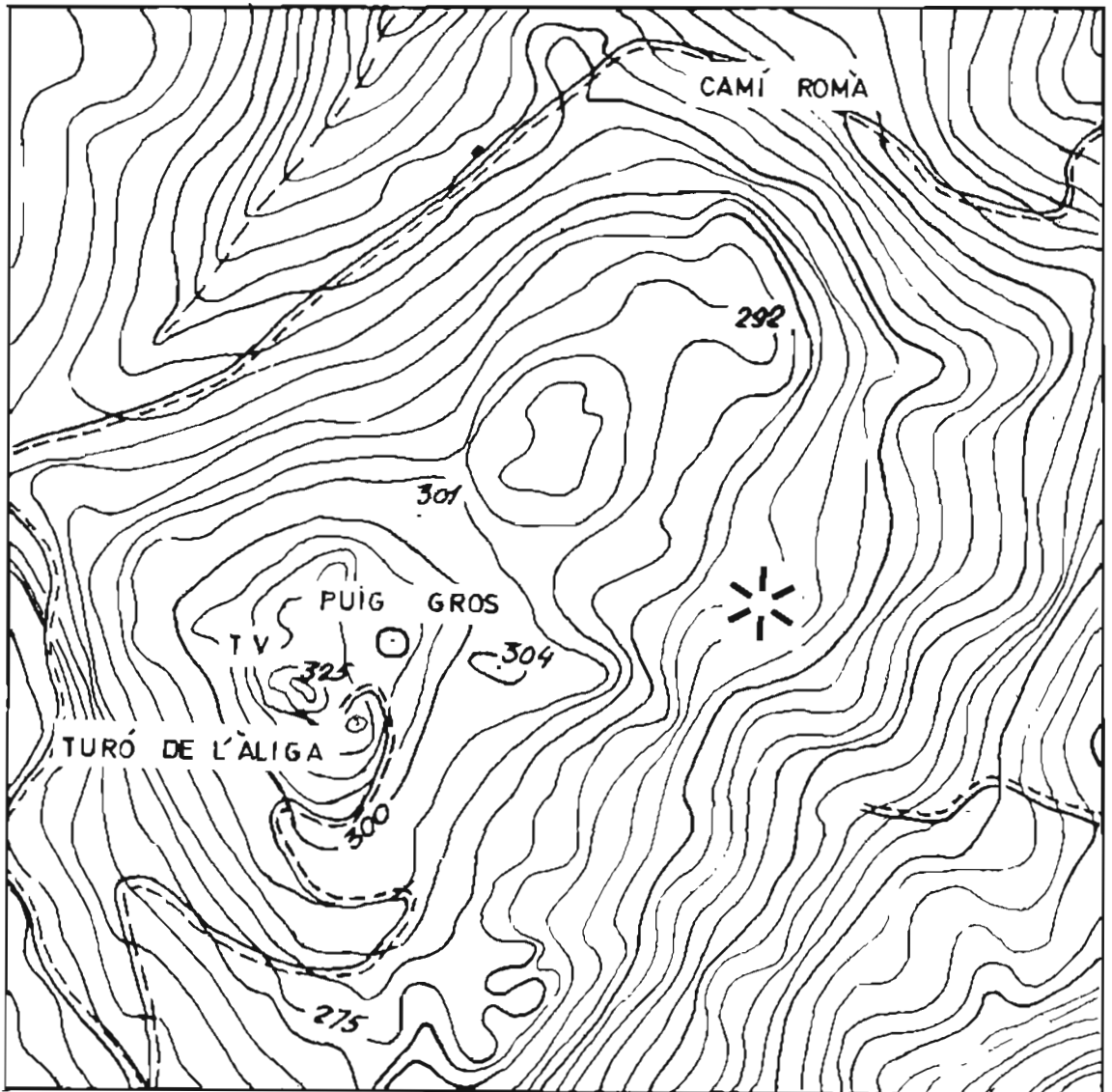

Fig. 1. Emplaçament del sepulcre paradolmènic del Turó de l'Àliga. Dibuix a escala 1:5.000 tret del mapa fet per Polux, S. A.

Descripció. Tipus de sepulcre: Paradolmènic, és a dir, es tracta d'un aixopluc natural arranjat amb tècnica constructiva de tipus megalític per a ser utilitzat com a lloc d'enterrament.

Mides interiors: L'aixopluc-sepulcre forma una cambra irregular de les dimensions següents: costat sud, on hi ha l'obertura d'entrada, 3 metres; costat est, 2'90; costat nord, 1'70, i oest, 1'25 metres.

Longitud màxima, 3'10 metres. Amplària màxima, 2'20 metres.

Descripció del sepulcre: En aquest sepulcre hi ha dues pedres planes horitzontals, E i F, avui d'importància constructiva nul·la; un espai lliure, C, que, tal com l'hem trobat, tampoc no té importància, i la gran pedra natural, B, que és el ferm puntal de la coberta.

Hem deixat per al final les tres pedres que, al nostre entendre, foren clavades intencionadament per tal de convertir un aixopluc natural en un sepulcre paradolmènic: A, D i G. Curiosament cap d'elles no serveix de suport a la coberta. Això vol dir que quan hom convertí la cova en sepulcre, la coberta ja tenia la posició actual. La pedra A amida 30 cm. d'alçària vista (no hem excavat fins a l'extrem inferior), 70 cm.

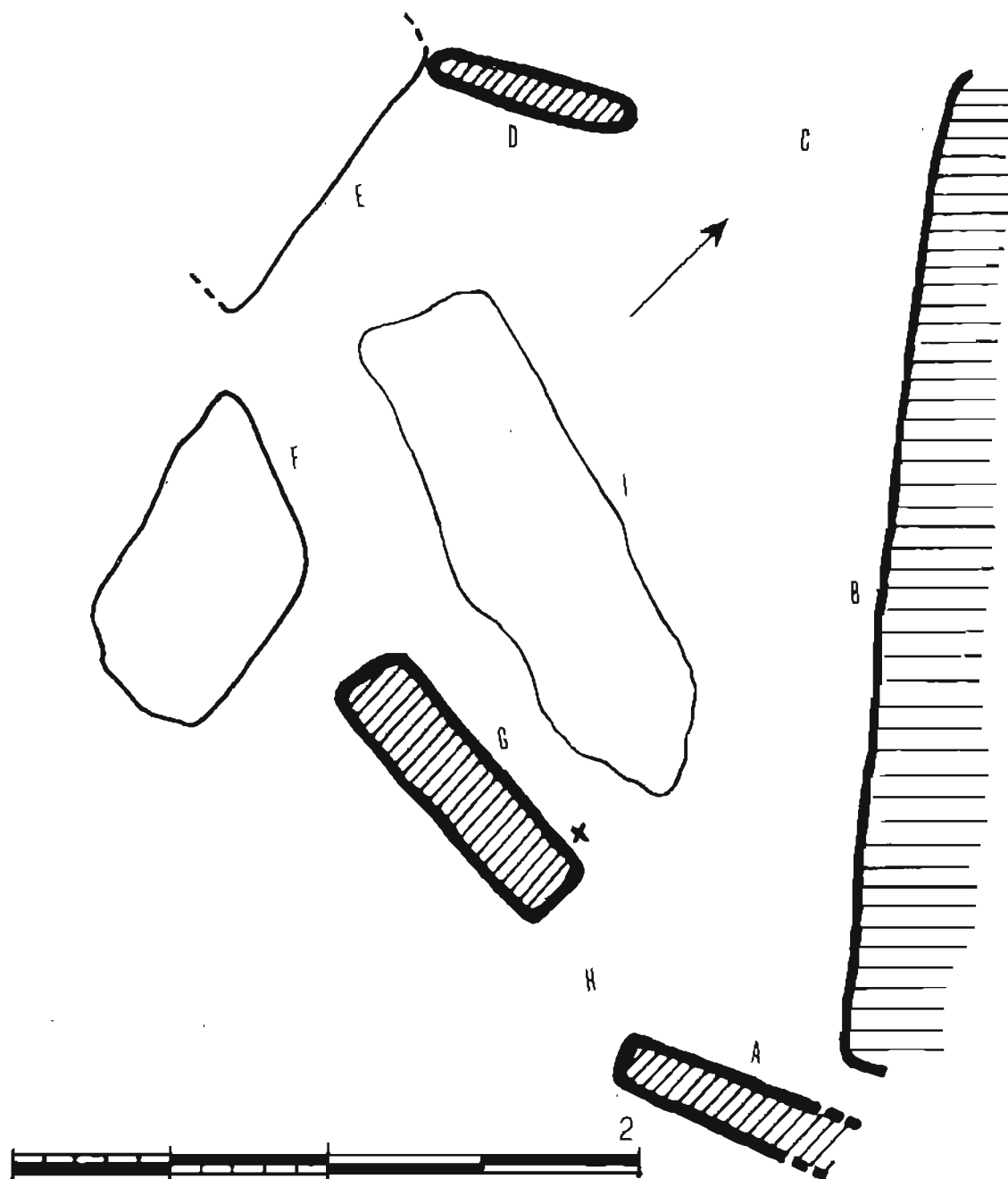

Fig. 2. Planta. A, D i G, pedres clavades artificialment seguint la tècnica megalítica. H és l'actual porta d'entrada a la cambra. I, pedra de forma i mides semblants a les dels menhirs de la comarca. La creu assenyalava el lloc on fou trobat el bol.

d'amplària també vista (en part s'endinsa en el túmul natural) i 20 de gruix. És clavada intencionadament per tal d'aguantar una pedra plaçada a la seva dreta (no es veu en el dibuix) i també el túmul. D amida 77 cm. d'alçada (sense haver arribat al final), 70 cm. d'amplària i 15 de gruix. Si afegim a les dades de D la forma arrodonida de la seva part alta, hom comprendrà que no tinguem cap dubte: és del mateix tipus que les pedres emprades en les cistes megalítiques de les rodalies. Queda la peça G que amida 115 per 100 per 30 cm. respectivament, també de tipus dolmènic. Aquestes pedres clavades per l'home –A, D i G– tenen els seus basaments dins la roca natural; les altres, no.

Tot el conjunt –i força més– és cobert per una gran pedra natural que arriba a medir 4'5 metres de nord a sud i altres 4'5 d'est a oest. El gruix màxim amida 1'8 metres pel costat nord i li considerem un promig aproximat d'uns 60 cm. en la resta. El seu pes, per tant, és considerable.

Quan vàrem començar l'estudi d'aquest sepulcre, junt a G hi havia una pedra que empentia l'entrada i altres pedres petites que servien per

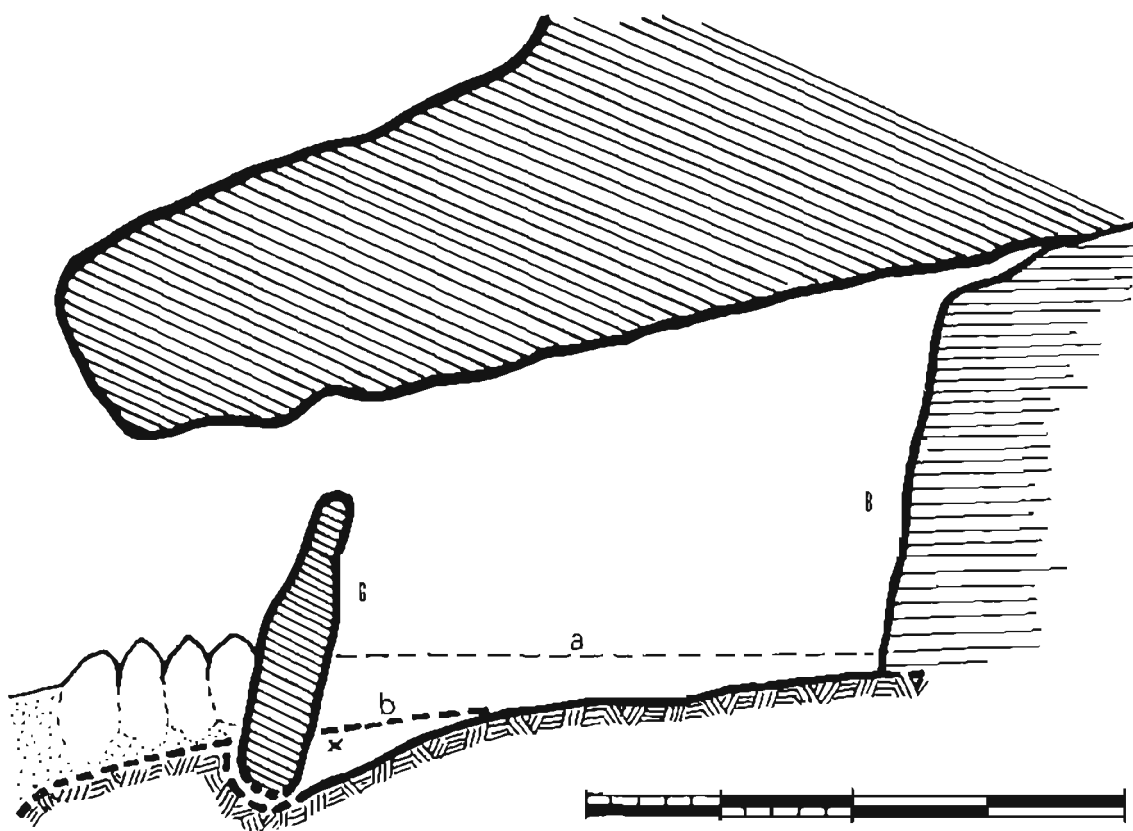

Fig. 3. Alçat: a, nivell que tenia el sòl quan fou començada l'excavació. b, probable nivell de la roca abans que l'aixopluc natural fos convertit en lloc d'enterrament. A 96 cm. de la part alta de G i a uns 10 de la roca –lloc indicat amb una creu– fou trobat el bol de ceràmica.

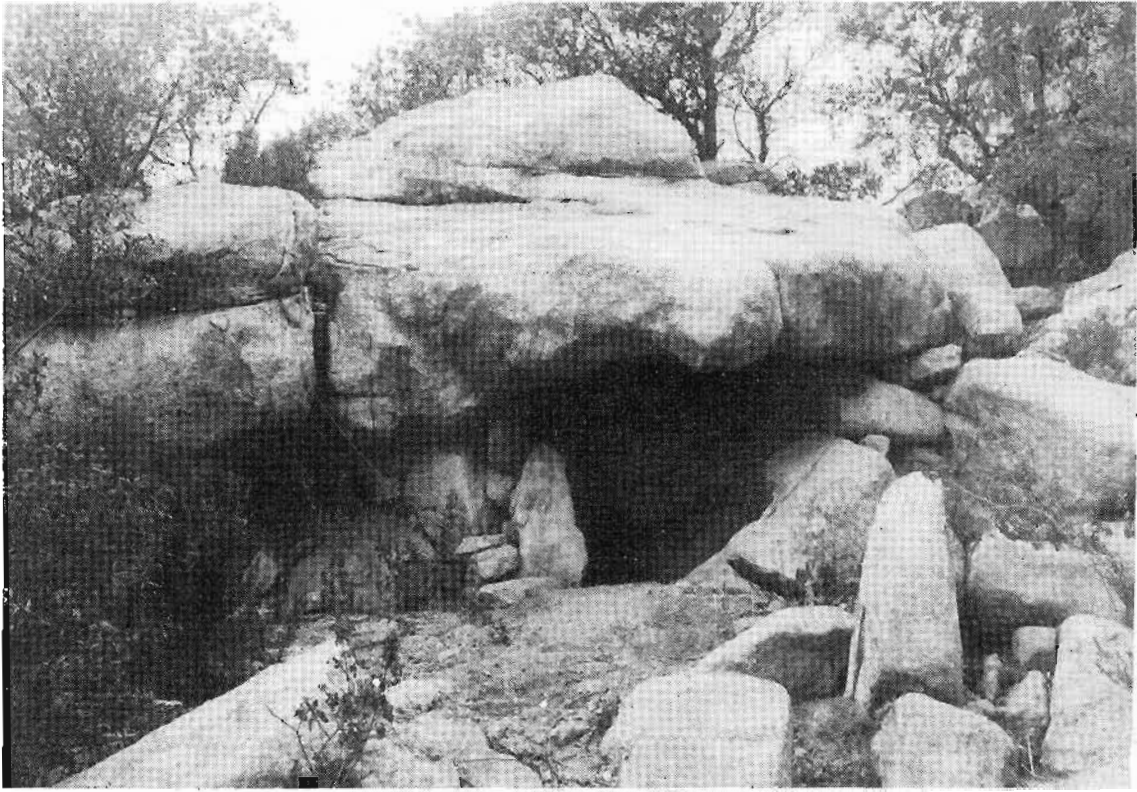

Fig. 4. Fotografia del sepulcre del Turó de l'Àliga obtinguda el dia que el vam veure per primera vegada.

a tapar els forats entre ambdues; com que vam creure que eren sobreposades al conjunt per tal de fer servir el sepulcre com a refugi, les hem suprimides.

Pedra-menhir. Caiguda a l'interior de la cambra, vam trobar la pedra I que amida 1'70 per 0'60 per 0'37 metres, mides màximes. Com que té la forma i les mides d'un menhir, en dèiem també la cova del menhir. Què pot representar la presència d'aquesta pedra a la cambra? És evident que pogué servir de puntal de la coberta, car tan sols hauria estat necessari fer un clot de 40 cm. a la roca natural; també podia ésser col·locada dins d'alguna concavitat de la coberta i aleshores el clot hauria estat menys fondo. La realitat, però, és que la coberta no necessita cap estintol, car s'aguanta bé ella sola. Ignorem quina era la funció d'aquesta pedra a l'interior de la cambra del sepulcre.

Nivell del sòl. El sòl no és pla, sinó que té inclinació; la part alta és la del fons de la cambra i l'entrada és la part baixa.

Quan vam començar l'excavació, hi havia bastant de terra a l'interior de la cambra. N'hi ha prou de recordar que la peça G tan sols sobresortia 60 cm. del nivell del sòl.

Empedrat davant l'entrada. Per a defensar les pedres A i G, així com la porta d'entrada al sepulcre, hom col·locà a l'exterior un empedrat; això evitava que les dues pedres esmentades tombessin cap enfora; per l'interior ja hi havia la terra de la qual hem parlat i més roca de la que avui hi ha, roca que tal vegada fou arrancada en convertir el sepulcre en barraca.

L'empedrat era necessari, puix cal recordar que el sepulcre és en un lloc de prou pendent, baixada que calia eliminar si hom volia deixar fermes les pedres A i G.

Excavació. D'antic hom havia tret terra de l'interior i l'havia tirada davant de l'entrada, com és corrent. Quan vam visitar el sepulcre per primera vegada, a la terra esmentada s'hi veien petits fragments d'ossos, detall que donava la certesa d'enterraments pretèrits.

Troballes. Tan sols vam trobar una peça interessant. Un vas fet a mà que té un mugronet situat a l'5 cm. de la vora; potser en tenia un altre a la part oposada, però això no ho sabem perquè el vas no és sencer. Color vermellós i axocolat, clapejat uniforme, tant a ambdues superfícies com a l'interior de la pasta; aquesta té desengrassant de gra petit i és

Fig. 5. Detall de l'entrada a la cambra després d'acabada l'excavació. Observi's la col·locació de l'empedrat que defensa la llosa G.

brunyida a l'exterior. Mides: diàmetre 8 cm.; alçària 5'3, i gruix 5 mm. Era ben col·locat en posició normal i al seu interior hi havia 3 fragments de carbó i 4 ossets entre terra fina, més que la del voltant del bol.

Restes antropològiques. Com és sabut, el terreny granític descomposa les restes antropològiques. Per això tan sols vam trobar 3 corones i 1 arrel de peces dentàries, i nombrosíssims fragments d'ossos, però de tamany petit (la majoria no arriben a 1 cm. de llargària).

Conclusions: El sepulcre paradolmènic del Turó de l'Àliga és un jaciment eneolític que cal ajuntar als altres ja coneguts, els més propers dels quals són: el sepulcre paradolmènic del Mas Asols i les catabaumes del mateix Mas Asols i de la Costa d'en Cirera⁽¹⁾ situats els quatre a ben poca distància els uns dels altres.

Aquest jaciment ve a confirmar el que diverses vegades hem comentat:

1). Són ben pocs el cataus, catabaumes, refugis, etc. naturals de les nostres muntanyes que no hagin estat utilitzats pels homes de l'eneolític per a llurs necessitats d'estatge o d'enterrament.

2). Els esmentats jaciments naturals foren usats tal com eren, bé que acondicionats degudament. D'altres, però, foren ampliat i/o perfeccionats amb pedres clavades dretes seguint la tècnica constructiva dolmènica: són els sepulcres paradolmènics, dels quals poc a poc se'n coneixen cada vegada més.

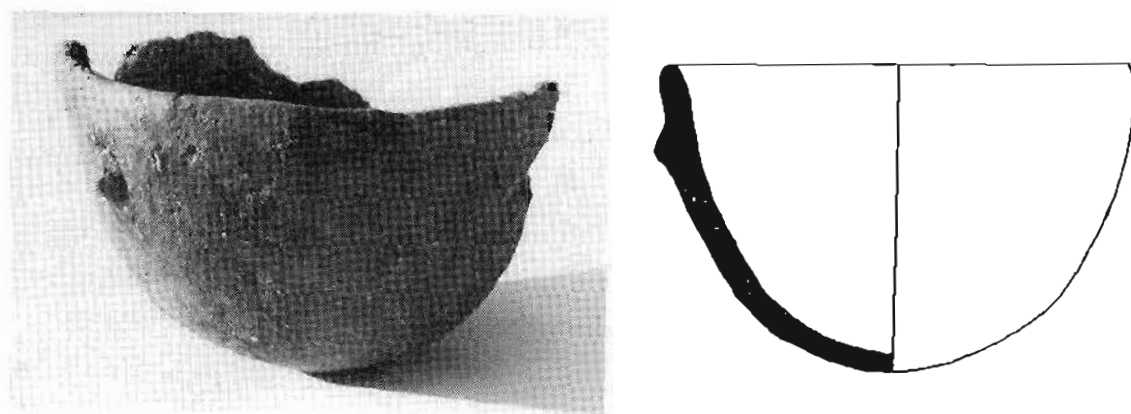

Fig. 6. Fotografia i dibuix del bol incomplet, amb mugró, trobat al sepulcre del Turó de l'Àliga. Diàmetre, 8 cm.; alçària, 5'3. Dibuix de Joan Sanchiz.

(1) LLUÍS ESTEVA, *Sepulcros megalíticos de las Gabarras. Noticias complementarias «Cypsela»*, II, 1977, ps. 76, 79 i 81.

3). Aquests sepulcres fan conjunt amb els de corredor, galeries cobertes, dòlmens i cistes megalítiques, i també amb les coves naturals i artificials d'enterrament.⁽²⁾

4). El nombre cada dia més alt de jaciments semblants coneguts, sembla indicar que durant l'eneolític la nostra comarca era força més poblada del que hom havia imaginat temps enrera.

En resum: la cova del Turó de l'Àliga no significa res extraordinari; això sí, és una peça més que cal afegir als inventaris dels jaciments eneolítics guixolencs.⁽³⁾

(2) Cova «La Tuna» (Solius), LLUÍS ESTEVA, *Prehistoria de la comarca guixolense*, «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», 1958, p. 237 i làm. VIII; cova del «Mas Rissec» (Llagostera), ESTEVA, *Seps. meg. Gab.* esmentat, p. 71 i làms. VII i VIII.

(3) ESTEVA, *Preh. com. guix.* esmentat, ps. 205-263 i segona part id. 1958, ps. 173-244; també ESTEVA, *Seps. meg. Gabarras*, I, II i III, «Corpus de seps. megs. España», 1964, 1966 i 1970.

Quan no s'indica el nom de l'autor, tant les fotografies com els dibuixos són de LL. ESTEVA.